

บทความวิจัย

แนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน
ในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทยบ้านกู่ลายมือ ตำบลทุ่งรวงทอง
อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

Guidelines for Upgrading Local Herbal Products of Local Wisdom
in Treating Diseases According to Thai Traditional Medicine,
Ku Lai Mue Village Thung Ruang Thong Sub-district,
Mae Wang District, Chiang Mai Province

นุชวรา จินตามรกต ปนัดดา พรหมจันทร์ ปาติณา กุณาอูด
วิไลลักษณ์ ตาสี กวินทรา บรรดา ศรุตติกานต์ พรหมเมศ

Nudvara Jindamorakot Panudda Promjan Patina Kunaaut
Wilailak Tasee Kawintra Banda and Saruttikarn Phrommet

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

วันที่รับบทความ : วันที่ 19 ธันวาคม 2567

วันที่ส่งบทความที่แก้ไข : วันที่ 9 มีนาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ : วันที่ 14 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทยบ้านกู่ลายมือ ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาผลิตภัณฑ์ยารักษาโรคจากสมุนไพรท้องถิ่นตามแพทย์แผนไทยบ้านกู่ลายมือ 2) เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สมุนไพรท้องถิ่นบ้านกู่ลายมือ และ 3) เพื่อหาแนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่นในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทยสู่ระดับชาติและพร้อมพัฒนาไปสู่ระดับสากลในอนาคต กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ หมอพื้นบ้านและผู้เกี่ยวข้อง ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย หมอพื้นบ้านและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพรจากบ้านกู่ลายมือ ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 ท่าน หมอนวดจากบ้านสันป่าตอง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 ท่าน และหมอพื้นบ้านจากบ้านสันป่าตอง ตำบลสันป่าตอง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 ท่าน เครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้การบรรยายและพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล

จากผลวิจัยพบว่า บ้านกู่ลายมือ มีผลิตภัณฑ์ในการรักษาโรค ได้แก่ ลูกประคบ ยาหอม ยารักษาโรคปากและยาแก้ปวดฟัน โดยหมอพื้นบ้านแต่ละคนได้รับการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องยาสมุนไพรที่แตกต่างกัน บางท่านได้รับสูตรมาจากบรรพบุรุษ ผลิตภัณฑ์มีแหล่งวัตถุดิบหลักมาจากชุมชน มีการจดทะเบียนเพื่อรับรองความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์จากหลายแห่งแต่ยังไม่มีการขออนุญาตผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเพื่อรับรอง โดยมีแนวทางในการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ด้วยการขออนุญาตผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่รับรองความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ และมีแนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่น ด้วยการพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์จากเดิมให้มีเอกลักษณ์ เพื่อเปิดโอกาสให้ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรได้จำหน่ายออกสู่ตลาด และควรมีการศึกษาความต้องการของผู้บริโภคก่อนเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

คำสำคัญ: สมุนไพรท้องถิ่น, ภูมิปัญญาชาวบ้าน, การแพทย์แผนไทย

ABSTRACT

The research on “ Guidelines for upgrading local herbal products with local wisdom in treating diseases according to the Thai traditional medicine of Ban Ku Lai mu, Tung Ruang Thong Sub-district, Mae Wang District, Chiang Mai Province” has the following objectives: (1) to study local herbal medicine products according to the Thai traditional medicine of Ban Ku Lai, (2) to study the value-added model for local herbs of Ban Ku Lai, and (3) to find guidelines for upgrading local herbal products in treating diseases according to the Thai traditional medicine to the national level and ready to develop to the international level in the future. The sample group in this research includes local doctors and related persons using a specific selection method, totaling 5 persons: local doctors and those involved in the production of herbal medicine products from Ban Ku Lai mu, Tung Ruang Thong Sub-district, Mae Wang District, Chiang Mai Province, totaling 3 persons; masseurs from Ban San Pa Tong, Yu Wa Sub-district, San Pa Tong District, Chiang Mai Province, totaling 1 person; and local doctors from Ban San Pa Teng, San Pa Yang Sub-district, Mae Taeng District, Chiang Mai Province, totaling 1 person. The research instruments for this research are in-depth interviews using descriptions and descriptions to analyze the data.

The research results found that Ban Ku Lai mu has products for treating diseases, such as compresses, aromatic medicines, oral medicines, and toothache medicines. Each local doctor has received different knowledge about herbal medicines. Some have received formulas from their ancestors. The products have main raw materials from the community. There are many places to register to certify the safety of the products, but there has been no request for herbal product permission from the Food and Drug Administration for certification. There is a guideline to increase the value of the products by requesting permission for herbal products that certify the safety of the products. There is a guideline to upgrade local herbal products by developing product designs and packaging from the original to have unique characteristics to open up opportunities for herbal products to be sold in the market. There should also be a study of consumer needs in order to be able to meet consumer needs.

KEYWORDS: Local Herbs, Folk Wisdom, Thai Traditional Medicine

บทนำ

ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านเป็นองค์ความรู้ที่สั่งสมจากประสบการณ์ มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างยาวนานจนกลายเป็นแบบแผนที่ได้รับการยอมรับในสังคม เป็นมรดกที่ทรงคุณค่าจากบรรพบุรุษ และเกิดจากการลองถูกลองผิดและปรับปรุงพัฒนาจนเกิดความเหมาะสม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน มีการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังจากรุ่นสู่รุ่น และยังคงเห็นการใช้สมุนไพรในการแพทย์ทางเลือกเพื่อการบำบัดและรักษาควบคู่กับการรักษาด้วยการแพทย์สมัยใหม่ ญัตติวุฒิชัย ทรัพย์อุปถัมภ์ (2558, อ้างถึงใน นำพล แปนเมือง, ปภาภัสสร ธีระพัฒน์วงศ์, และเพชรรัตน์ รัตนขมภู, 2566)

บ้านกู่ลายมือ เป็นหมู่บ้านที่มีความหลากหลายของพืชสมุนไพร และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้สมุนไพรรักษาโรคต่าง ๆ ในอดีตพื้นที่บริเวณบ้านกู่ลายมือไม่มีโรงพยาบาลใกล้ ๆ จึงทำให้การรักษาโรคในยุคนั้นต้องพึ่งพระอาจารย์ที่มีวิชาความรู้ในเรื่องสมุนไพรเป็นผู้รักษาโรคให้แก่ชาวบ้านสืบทอดความรู้ต่อกันมา ในปัจจุบันยังคงหลงเหลือผู้ที่สืบทอดวิชาความรู้ในเรื่องสมุนไพรจากการที่ไปขอเป็นพระภิกษุสามเณรเนื่องจากเป็นลูกมือให้พระอาจารย์ ซึ่งเริ่มต้นจากการจดจำสรรพคุณของยาสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ทั้งการชิมรส ต้มกลั่น และการสัมผัส จากนั้นจึงได้ไปศึกษาต่อเรื่องการแพทย์จนมีวิชาความรู้และได้ทำผลิตภัณฑ์ในการรักษาด้วยวิธีการแบบแพทย์แผนไทย จนทำให้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยเป็นสินค้าที่สำคัญในตำบลเป็นการเพิ่มผลผลิตและสร้างมูลค่าให้แก่พืชสมุนไพรเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลิตภัณฑ์ยารักษาโรคจากสมุนไพรท้องถิ่นตามแบบแพทย์แผนไทย รวมทั้งศึกษารูปแบบการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์สมุนไพรท้องถิ่น และแนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่นในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทยสู่สากล

ดังนั้นเพื่อที่จะหาแนวทางพัฒนาสินค้าผลิตภัณฑ์สมุนไพรในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทยที่มีอยู่ในชุมชนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น สร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้บริโภค รวมทั้งสร้างความพร้อมที่จะนำผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทยออกสู่ท้องตลาดในระดับสากลให้เป็นที่รู้จักสร้างชื่อเสียงและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนต่อไป ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อนำมาศึกษาความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านนำมาเป็นแนวคิดในการอธิบายถึงความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดจากอดีตจวบจนปัจจุบัน 2) แนวคิดเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย เพื่อนำมาศึกษาวิถีปฏิบัติเพื่อดูแลสุขภาพและการบำบัดโรคแบบดั้งเดิมที่สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมนำมาเป็นแนวคิดในการอธิบายถึงการแพทย์แผนไทยด้วยการใช้สมุนไพรในท้องถิ่น 3) แนวคิดของการแพทย์แผนไทย เพื่อนำมาศึกษากระบวนการทางการแพทย์เกี่ยวกับการตรวจวินิจฉัย บำบัด รักษา และป้องกันโรค 4) แนวคิดเกี่ยวกับสมุนไพรท้องถิ่น นำมาเป็นแนวคิดในการอธิบายถึงคุณประโยชน์ของสรรพคุณสมุนไพรและการนำสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรค 5) แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อนำมาศึกษาความต้องการของผู้บริโภคเป็นการตอบสนองต่อความจำเป็นของผลิตภัณฑ์ และ 6) แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่มหรือส่วนประสมทางการตลาด เพื่อนำมาศึกษาการเพิ่มมูลค่าสินค้าและสร้างจุดเด่นในตัวผลิตภัณฑ์

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลิตภัณฑ์ยารักษาโรคจากสมุนไพรท้องถิ่นตามแบบแพทย์แผนไทย
2. เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรท้องถิ่น
3. เพื่อหาแนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่นในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทย

สู่สากล

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้กำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาหาคำตอบเกี่ยวกับแนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่นของภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทย ในหมู่บ้านกุลาชัย ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดให้สมาชิกทีมวิจัยลงพื้นที่นำแบบสัมภาษณ์ไปถามกลุ่มเป้าหมายด้วยตัวเอง และนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกัน เพื่อหาคำตอบในการเสนอแนะแนวทางทางการยกระดับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่นของภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทย ในบ้านกุลาชัย ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คือ หมอพื้นบ้านและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพรจากบ้านกุลาชัย ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ภายในหมู่บ้านทั้งหมด จำนวน 3 ท่าน หมอนวดจากบ้านสันป่าตอง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 ท่าน และหมอพื้นบ้านจากบ้านสันป่าตอง ตำบลสันป่าตอง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 ท่าน โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

เครื่องมือและการเก็บข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้ กำหนดแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ผลิตภัณฑ์ยารักษาโรคจากสมุนไพรท้องถิ่นตามแบบแพทย์แผนไทยในบ้านกุลาชัย

ตอนที่ 3 รูปแบบการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพรท้องถิ่น

ตอนที่ 4 แนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์ยารักษาโรคจากสมุนไพรท้องถิ่น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาความ (Descriptive Analysis) โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาตามข้อเท็จจริงมาวิเคราะห์ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทยบ้านกู่ลายมือ และนำผลที่ได้เสนอในรูปแบบการบรรยายพรรณนา

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้กำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาคำตอบเกี่ยวกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยชุมชนไทลื้อบ้านแพะตันยางงาม ตำบลบ้านธิ โดยใช้การตอบแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อหาคำตอบในการหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยชุมชนไทลื้อ บ้านแพะตันยางงาม ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทยบ้านกู่ลายมือ ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่” มีผลการศึกษา ดังนี้

1) จากการศึกษาผลิตภัณฑ์ยารักษาโรคจากสมุนไพรท้องถิ่นตามแบบแพทย์แผนไทยบ้านกู่ลายมือ ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 ท่าน และหมอพื้นบ้านจากชุมชนอื่นอีก 2 ท่าน พบว่าการทำยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้านแต่ละคนมีความแตกต่างกัน แบ่งเป็นการศึกษาสมุนไพรด้วยตนเอง การได้รับตำราจากผู้รู้หรือจากบรรพบุรุษของตระกูล โดยมีกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตและทดลองจนได้ต้นแบบการรักษา ทั้งในการทำลูกประคบ ยาหอม ยารักษาโรคปาก และยาแก้ปวดฟัน ทั้งนี้ความสนใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับหมอพื้นบ้านในแต่ละชุมชน

ภาพที่ 1 ยาหอม

ภาพที่ 2 ยาแก้ปวดฟัน

ภาพที่ 3 ยาหอม

ภาพที่ 4 ยาหอม

ภาพที่ 5 ยารักษาโรคปาก

2) รูปแบบการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรท้องถิ่นบ้านกล้วยมือ ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่จัดจำหน่ายมีแหล่งวัตถุดิบหลักมาจาก ในชุมชน โดยหมอพื้นบ้านแต่ละท่านจะจดทะเบียนเพื่อนำตรายืนยันความปลอดภัยมาสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ ผลิตภัณฑ์ของตนเองแตกต่างกันออกไป และพบว่า แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่ จะมุ่งเน้นไปทางด้าน การปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจและดึงดูดกลุ่มลูกค้า การพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์ มีมาตรฐานที่คงที่ การพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ดีขึ้นจากผลิตภัณฑ์ในรูปแบบเดิมที่จะสามารถทำให้ผู้บริโภค มีความเชื่อถือในคุณภาพยิ่งขึ้น ในเรื่องของราคา พบว่า ส่วนใหญ่แล้วจะมีกลุ่มเป้าหมายในการขายผลิตภัณฑ์ ยาสมุนไพร คือ กลุ่มวัยกลางคนไปจนถึงผู้สูงอายุ และหลักการในการตั้งราคาของผลิตภัณฑ์จะมาจากต้นทุน ทั้งในด้านวัตถุดิบ การเดินทาง การจัดส่ง รวมไปถึงค่าแรง และผลกำไร ในการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อมาคิดเป็น ราคาในการขายซึ่งจะมีราคาที่ต่ำกว่าในตลาดทั่วไป เพราะต้องการให้ผู้คนในชุมชนหรือบุคคลทั่วไปเข้าถึง ผลิตภัณฑ์ได้ในราคาที่ถูกลง โดยหมอพื้นบ้านแต่ละท่านมีความคิดในการปรับราคาบางช่วงเวลาเพื่อดึงดูดผู้บริโภค เมื่อพิจารณาช่องทางการจัดจำหน่าย พบว่า ช่องทางในการขายผลิตภัณฑ์ของหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่ จะมีการขายหน้าร้านและส่งไปจำหน่ายในสถานที่จำหน่ายยาสมุนไพร และยังไม่มีความต้องการในการเพิ่ม ช่องทางการขาย แต่มีความคิดว่า หากเพิ่มช่องทางการขายทางออนไลน์ได้จะสามารถเพิ่มยอดขายได้ เพื่อความสะดวกต่อการซื้อของผู้บริโภค ทั้งนี้หมอพื้นบ้านทุกท่านยังไม่มีการโฆษณาเพื่อกระจายข่าวสาร ของผลิตภัณฑ์ จึงทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ในส่วนของการส่งเสริมการตลาด พบว่า ในการขาย ผลิตภัณฑ์จะมีการลดราคาให้แก่ผู้บริโภคที่ซื้อเป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งมีการประกันสินค้าหลังการขาย เมื่อสินค้า มีปัญหาและส่วนใหญ่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้บริโภค โดยมีหมอพื้นบ้านเพียงท่านเดียวที่นำผลิตภัณฑ์ ไปออกงานจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าสมุนไพรให้เป็นที่รู้จัก เพราะเป็นหมอสมุนไพรจากคนยุคใหม่ที่ต้องการให้ คนรุ่นใหม่รู้จักยาสมุนไพรของตน ในส่วนของการลดราคาหรือการมีโปรโมชั่นเป็นช่วงเวลามีความเห็นต่าง บางท่านคิดว่าราคาของผลิตภัณฑ์ในปัจจุบันสมเหตุสมผลแล้ว บางท่านก็มีการลดราคาเป็นโปรโมชั่นอยู่แล้ว เป็นประจำ

3) แนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่นในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทยสู่สากล จากการวิเคราะห์ด้วย SWOT Analysis พบว่า จุดแข็ง คือ ผู้ผลิตมีความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี และ มีการใช้วัสดุในการทำผลิตภัณฑ์ที่สะอาด หาซื้อได้ง่าย สามารถหาได้ตามชุมชน มีการตั้งราคาที่เหมาะสมต่อสินค้า และได้รับผลตอบแทนที่ดีจากผู้บริโภค จุดอ่อน คือ ผู้ผลิตไม่มีการขออนุญาตผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากสำนักงาน คณะกรรมการอาหารและยา (อย.) เพื่อรับรอง ไม่มีความต้องการที่จะพัฒนาหรือปรับปรุงสินค้า และ ไม่มีความชำนาญในการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ จึงมีการจำหน่ายเพียงร้านค้าเล็ก ๆ ภายในสหกรณ์ในพื้นที่ ของอำเภอ จำหน่ายให้คนในชุมชนหรือกลุ่มเป้าหมายที่รู้จัก เนื่องจากสินค้ามีราคาต้นทุนที่ไม่คงที่ ส่วนโอกาส คือ ได้รับการสนับสนุนเรื่องยาสมุนไพรจากภาครัฐการทำตรา Good Manufacturing Practice (GMP) และ

มีการรับรองจากสาธารณสุขอำเภอเพื่อเปิดโอกาสให้เรียนรู้เรื่องยาสมุนไพรเพิ่มเติม ปัจจุบันมีการแนะนำสินค้าในลักษณะของการบอกต่อ จากผู้บริโภคไปยังผู้อื่นหรือมีการประชาสัมพันธ์ในโซเชียลมีเดียเพื่อให้ทราบความแตกต่างของราคาผลิตภัณฑ์ของแต่ละผู้ผลิต และ อุปสรรค คือ มีคู่แข่งทางการค้า และสมุนไพรที่มีราคาที่สูงขึ้น มีการจำกัดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แก่ผู้บริโภค ปัจจุบันมีแหล่งจำหน่ายที่เดียว คือ บ้านผู้ผลิต และคนรุ่นใหม่มีความเชื่อถือในยาแผนปัจจุบันมากกว่ายาสมุนไพรพื้นบ้าน

อภิปรายผล

การศึกษา “แนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทยบ้านกู่ลายมือ ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่” สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) ผลิตภัณฑ์ยารักษาโรคจากสมุนไพรท้องถิ่นตามแบบแพทย์แผนไทยบ้านกู่ลายมือ ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ความเป็นมาในการทำยารักษาโรคจากสมุนไพรของกลุ่มตัวอย่างมีความเป็นมาที่หลากหลาย ซึ่งบางท่านได้รับสูตรมาจากพระอาจารย์ โดยบางท่านจะใช้วิธีสังเกตและเน้นการปฏิบัติจนถอดแบบจากต้นแบบการรักษา ทั้งในการทำลูกประคบ ยาหอม ยารักษาโรคปาก และยาแก้ปวดฟัน สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของ ฤทัย ไชยเดช (2554, อ้างถึงใน อรทัย อินตา, 2561) ที่กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ และความเจตจำนงที่กลุ่มชนได้จากการเรียนรู้ สังเกต ทดลอง ลองผิดลองถูกหรือการปฏิบัติที่สั่งสมเป็นประสบการณ์ในการปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาการมีการถ่ายทอดสืบสานต่อกันมา และพบว่า ความเป็นมาในการทำยารักษาโรคจากสมุนไพรของกลุ่มตัวอย่างบางท่านได้เรียนรู้มาจากการสืบทอดความรู้ในการทำยาสมุนไพรมาจากบรรพบุรุษของตระกูล บางท่านเรียนรู้เพื่อนำมาประกอบธุรกิจหลัก และบางท่านเรียนรู้และผลิตออกมาเพื่อเป็นธุรกิจเสริม สอดคล้องกับการศึกษาของ เพ็ญญา ทิพย์สุราษฎร์ (2559) จากการศึกษาพืชสมุนไพรท้องถิ่นและภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพร กรณีศึกษา: อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่มีแรงจูงใจและได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้มาจากบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ทวด มีความสนใจและฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง โดยวิธีฝึกสังเกตและเน้นการปฏิบัติจนถอดแบบจากต้นแบบการรักษาจากบรรพบุรุษมากกว่ามีความเชื่อเรื่องครุหมอยาและผีบรรพบุรุษ ซึ่งมีการเล็งเห็นคุณค่าของพืชสมุนไพรท้องถิ่น แล้วนำมาประยุกต์ร่วมกับตำราแผนปัจจุบัน โดยผนวกกับความรู้ที่ได้จากตำราวิชาการด้านแพทย์แผนไทย และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญศรี เลิศวิริยจิตต์ (2554) จากการศึกษาเรื่อง คลังภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านกับสมุนไพรชุมชนภาคอีสาน พบว่า หมอพื้นบ้านทั้ง 4 คน เป็นเพศชาย ที่มีอายุระหว่าง 63-85 ปี ประสบการณ์รักษาระหว่าง 22-55 ปี ประสบการณ์เฉลี่ย 33 ปี อยู่ในพื้นที่ 3 ใน 5 จังหวัดที่ตั้งอยู่ในดินแดนแอ่งโคราชในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ ประกอบด้วย

มหาสารคาม ร้อยเอ็ด สุรินทร์ ยโสธร และศรีสะเกษ มูลเหตุจูงใจส่วนใหญ่จากครุฑาโดยได้รับการถ่ายทอดจากญาติในครอบครัว และจากการชักชวนของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีขั้นตอนการเรียนรู้จากการสังเกตเป็นลูกมือผู้ช่วย เก็บยาติดตามรับใช้ใกล้ชิดครูผู้ถ่ายทอด

2) รูปแบบการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรท้องถิ่นบ้านกู่ลายมือ พบว่า ด้านผลิตภัณฑ์จะมีการใช้วัตถุดิบหลักในการสร้างผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง และมีการสร้างความน่าเชื่อถือในตัวผลิตภัณฑ์ด้วยการจดทะเบียนรับรองความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์จากหลายแห่ง แต่ยังไม่ขออนุญาตผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) เพื่อรับรอง โดยรายได้ของหอมสมุนไพรพื้นบ้านในการทำอาชีพนี้จะมาจากการขายผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพรในการรักษาโรคที่ตนเองมีความรู้มีความเชี่ยวชาญจากสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อรักษาผู้ป่วย ซึ่งมีแนวทางในการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ในเรื่องของการขออนุญาตผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) เพื่อรับรอง ความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่มหรือส่วนประสมทางการตลาดของ คอทเลอร์ และเคลเลอร์ (Kotler and Keller (2012), อ้างถึงใน เปรียบแก้ว เจริญแพทย์, 2562) ที่กล่าวถึงกลยุทธ์ทางการตลาด 4 ด้าน (4Ps) ส่วนประสมทางการตลาด โดยในกลุ่มของผลิตภัณฑ์ (Product) จะเน้นการทำให้ผลิตภัณฑ์แตกต่างจากคู่แข่ง และสร้างบรรจุภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์ที่เด่นชัด ทำให้ผู้บริโภคสามารถจดจำสินค้าหรือบริการได้ ส่วนประสมทางการตลาดนั้นหากนักการตลาดสามารถนำไปประยุกต์ได้อย่างถูกต้องจะทำให้เกิดการตลาดที่ดี ส่งผลต่อชื่อเสียง ภาพลักษณ์และรายได้ของสินค้า หรือบริการที่ดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิบูล กมลเพชร, สมจิตร ปทุมานนท์, ประทีป เมฆประสาน, อุไรวรรณ เพิ่มพิพัฒน์, และวัชรวิ ประชาศรัยสรเดช (2541) จากการศึกษาการใช้สมุนไพรจากหอมสมุนไพรพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีการหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรของตนเองโดยจะเน้นพัฒนาไปทางด้านการพัฒนาความแข็งแรงของบรรจุภัณฑ์ ความสะอาด ความปลอดภัย ของตัวผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผลิตภัณฑ์เพิ่มมากยิ่งขึ้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉัตรธิดา หยุคง และ ศักรินทร์ ชนประชา (2565) จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรบนฐานองค์ความรู้ภูมิปัญญาและพืชอัตลักษณ์ท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคูเต่า ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา พบว่า การดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตรายสินค้า และบรรจุภัณฑ์ จะมีประเด็นการพัฒนาโดยการศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั้งในด้านของความสะดวกในการใช้งาน และรูปลักษณะของบรรจุภัณฑ์ให้เกิดการพัฒนาที่ดีสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้

3) แนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่นในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทยสู่สากล ด้วยการพัฒนาออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์จากเดิมให้มีเอกลักษณ์เพื่อเปิดโอกาสให้ผลิตภัณฑ์ได้จำหน่ายออกสู่ตลาดสากล เพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์เดิมของ สุดาดวง เรืองรุจิระ (2538, อ้างถึงใน จิตพนธ์ ชุมเกต, 2560) ผลิตภัณฑ์ที่นำเสนอต่อตลาดแล้วทำให้ตลาดมีโอกาสเลือกเพิ่มขึ้น หรืออาจดัดแปลงปรับปรุงจากผลิตภัณฑ์

ที่เคยจำหน่ายอยู่เดิม พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อรักษาสถานภาพการแข่งขัน ทดแทนผลิตภัณฑ์เดิมให้เกิดประโยชน์ ปรับการเคลื่อนไหวตามฤดูกาล ลดการเสี่ยงภัย และเพิ่มโอกาสใหม่จากการที่ธุรกิจเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปริตารัตน์ รัตนาคม (2554) จากการศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูปและบรรจุภัณฑ์เพื่อส่งเสริมอาชีพชุมชน โดยมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็นรูปทรงเรขาคณิตและรูปทรงจากธรรมชาติ เพื่อให้ดึงดูดความสนใจแก่ผู้บริโภคในการเลือกซื้อ รวมถึงสามารถนำเป็นของฝากได้อีกทางหนึ่ง และยังสามารถของงานวิจัยของ สุตาภัทร คงเกิด และ จิรภัทร กิตติวารากุล (2563) จากการศึกษาเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการปรับภาพลักษณ์โดยการใช้สมุนไพรในการเพิ่มมูลค่าที่รับรู้ความต้องการของผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์ ราคา และกิจกรรมการส่งเสริมการตลาด สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูปด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของผู้บริโภคได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. ผลจากการศึกษาผลิตภัณฑ์ยารักษาโรคจากสมุนไพรท้องถิ่นตามแบบแพทย์แผนไทย ทำให้ทราบถึงประโยชน์ของยาสมุนไพรแต่ละตัวซึ่งมีการระบุถึงสรรพคุณของตัวยาวัวและมีวิธีการในการผลิตยาสมุนไพร ดังนั้นผู้ผลิตจึงต้องให้ความสนใจกับสมุนไพรในการมาผลิตเป็นยารักษาโรคมมากขึ้น
2. ผลจากการศึกษารูปแบบการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพรท้องถิ่น ทำให้ทราบว่าหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านหลายท่านยังคงไม่มีความต้องการที่จะผลักดันในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเอง เพื่อให้ตามทันยุคสมัยปัจจุบันเท่าที่ควร ดังนั้นชุมชนจึงควรที่จะต้องมีการกระตุ้นให้หมอยาต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบที่หลากหลาย
3. ผลจากการศึกษาแนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์ยารักษาโรคจากสมุนไพรท้องถิ่นในการรักษาโรคตามแบบแพทย์แผนไทยสู่สากล โดยภาพรวมการพัฒนาผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และเพิ่มช่องทางการตลาด การประชาสัมพันธ์ให้มากยิ่งขึ้น ดังนั้น ชุมชนควรมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้มีความปลอดภัยอย่างต่อเนื่องและขออนุญาตผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเพื่อรับรอง (อย.) รวมถึงการเพิ่มช่องทางการในการจำหน่ายที่สะดวกและรวดเร็วสู่ตลาดระดับชาติและพร้อมพัฒนาสู่ระดับสากลในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้วิจัยควรมีการศึกษากับหมอยาสมุนไพรหลาย ๆ ท่าน เพื่อรับข้อมูลที่หลากหลายของแต่ละบุคคลให้สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้มากขึ้น
2. จากการวิจัยในครั้งนี้มีกลุ่มเป้าหมายการศึกษาเพียงแต่ผู้ผลิต ดังนั้นในการทำวิจัยครั้งต่อไป จึงควรที่จะมีการเพิ่มเติมในส่วนของการศึกษาข้อมูลจากผู้บริโภคเพื่อนำมาวิเคราะห์ในแง่มุมที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น
3. ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาแนวทางการบริหารจัดการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์เพื่อสร้างความแตกต่าง เพื่อนำไปสู่แนวทางการขยายตลาดผลิตภัณฑ์สู่ระดับสากล

เอกสารอ้างอิง

- จิตพนธ์ ชุมเกต. (2560). รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ฉัตรธิดา หยุคง และศักรินทร์ ชนประชา. (2565). การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรบนฐานองค์ความรู้ภูมิปัญญาและพืชอัตลักษณ์ท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคูเต่า. วารสารวิจัยวิชาการ, 6(3), 201-214.
- นำพล แปนเมือง, ปภาภัสสร อีระพัฒน์วงศ์, และเพชรรัตน์ รัตนชมภู. (2566). แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านกรณีศึกษา: ตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 12(1), 37-50.
- บุญศรี เลิศวิริยจิตต์. (2554). รายงานการวิจัยเรื่องคลังภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านกับสมุนไพรชุมชนภาคอีสาน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ปรีดาร์ตน์ รัตนาคม. (2554). การศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูปและบรรจุภัณฑ์เพื่อส่งเสริมอาชีพชุมชน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เปรียบแก้ว เจริญแพทย์. (2562). ส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มน้ำอัดลมแบบไม่มีน้ำตาลในจังหวัดชลบุรี. (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น). กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น.
- พิบูล กมลเพชร, สมจิตร ปทุมานนท์, ประทีป เมฆประสาน, อุไรวรรณ เพิ่มพิพัฒน์, และวัชรีย์ ประชาศรัยสรเดช. (2541). รายงานการวิจัยเรื่องศึกษาการใช้สมุนไพรจากหมอสมุนไพรพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- เพ็ญนภา ทิพย์สุราษฎร์. (2559). การศึกษาพืชสมุนไพรท้องถิ่นและภูมิปัญญาด้านการใช้สมุนไพร กรณีศึกษา: อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุตาภัทร คงเกิด และจิรภัทร กิตติวรากุล. (2563). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการปรับภาพลักษณ์ โดยการใช้สมุนไพรในการเพิ่มมูลค่า ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยพายัพ.
- อรทัย อินตา. (2561). รายงานการวิจัยเรื่องการบริหารบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น : การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.